

Prof. Dr. M. Mehdi Ergüzel, *Kitab-ı Baz-name-i Padişahi*, Ankara 2009, Türk Dil Kurumu Yayınları: 983, 382 s.

Onyedinci yüzyıl başlarında yazılmış olan *Kitab-ı Baz-name-i Padişahi* adlı eser hakkındaki çalışma *İnceleme, Metin ve Dizin* bölümlerinden oluşmaktadır. İnceleme kısmından önce yer alan “Giriş” kısmında av ve avcılık hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. *Baz* sözcüğünün doğan ve şahin gibi avcı kuşlara, alıcı ve yırtıcı kuşlara verilen genel bir isim anlamına geldiğini belirterek tanımla başlayan yazar, bu konuda yazılan en eski eserlerin neler olduğu hakkında da bilgiler verir.

Av için kullanılan yırtıcı av kuşlarının beslenmesi, terbiyesi, bakımı ve hastalıklarının tedavisinde kullanılması gereken ilaçlar hakkında bilgi veren eserler olan *baz-namelerin* en eski örneği Cemşit döneminde yazılmıştır. Ergüzel’in üzerinde çalıştığı nüsha Millet Kütüphanesinde Ali Emri Tıp Yazmaları arasında 44 numarada kayıtlı olan 65 varaklık yazarı bilinmeyen yazmadır. Eserin bir diğer nüshası ise, Germiyanoglu Süleyman Bey adına yazılmış 26 varaklık İstanbul Belediye kütüphanesindeki nüshadır. Çalışmada Millet kütüphanesindeki yazma kullanılmış, diğer nüshadan da sadece metin tamiri gerektiğçe yararlanılmıştır. İki nüsha arasındaki farkların yer alacağı başka bir çalışma yapılacağı belirtilmiştir.

Metnin İmla ve Ses Özellikleri bölümünde ünlü ve ünsüzlerin yazımı tablolar halinde örneklerle ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bunu takiben *Metnin Şekil Özellikleri, Hece Tiplerine Göre Kelimeler ve Sıklık Sayıları, Kelime ve Eklerin Tasnif Tabloları, Baz-name’de Kelime Grupları, Baz-name’deki Cümleler Üzerine* başlıkları altında metnin dil bilgisi özellikleri incelenmiştir. *Baz-namede Geçen Hayvan, Hastalık, İlaç, Bitki, Gıda ve Madde İsimleri* bölümünden sonra *Metin, Dizin, Kişi ve Yer Adları Dizini, Bibliyografya* ve *Yazmanın Fotokopisi*’nin yer aldığı bölümlerle kitap son bulur.

Başlıklardan da anlaşılacağı üzere eserin dil bilgisi özellikleri ve sözcükleri eser hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayacak ölçüde incelenmiş ve tarihi bir metin, alanda çalışanların kullanımına sunulmuştur. Bu nedenle öncelikle sayın Ergüzel'i kutluyor ve kendisine teşekkür ediyorum.

Her ne kadar özenle, gayretle çalışılsa da hemen her çalışmada gözden kaçan, eksik kalan yönler olmaktadır. Aşağıda *Kitab-ı Baz-name-i Pa-dişahi* adlı eserde dikkatimi çeken bu tür özelliklerin bir kısmı üzerinde durulmuştur.

Metindeki yazım özelliklerinin incelendiği bölümde ünlülerin yazımında (s. 19) tutarsızlıklar olduğu belirtilmiştir. Bu durumun uzun ünlülerle ilgili metne bağlı örnekler vermenin güçlük yarattığını belirten yazar, ünlülerin yazımıyla ilgili ayrıntılı tablolar hazırlamıştır. Metindeki bu verilerin yazımından yola çıkarak bugün uzun ünlüleri koruyan Türkmençe, Yakutça ve Halaççadaki biçimlerle karşılaştırarak ya da *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler* adlı kitaptan yararlanarak bu konuda bir yargıya varılabildi.

Sayfa 28'de $\text{ç} > c$ başlığı altında yer alan iki örnekten biri olan *ilac* sözcüğünün aslı "c" ile yazılmıştır. Metinde de aslına uygun yazılmıştır. Bu nedenle burada bir değişim söz konusu değildir. "İlaç" biçimi bugün ölçünlü Türkçede kullandığımız biçimdir.

Metnin Şekil Özellikleri (s.32) başlığı altında önce yapım ekleri işlenmiş. Eklerin düz-yuvarlak, art-ön ünlülerle kullanım sıklıkları belirtildikten sonra sözcük örnekleri verilmiştir. Yazar eklerin sıralanışında kullanım sıklıklarını göz önünde bulundurmamıştır. Bu da farklı bir yöntemdir tabii ki ama eğer, ekler alfabetik sırayla verilseydi söz konusu ek hakkında bu metindeki bilgilere ulaşmak daha kolay olacaktı. Örnek olarak seçilen sözcüklerin anlamları ve kökenleri konusunda bilgilerin yer almaması da kanaatimce eksiklik oluşturmaktadır. Özellikle sözcüğün nereden geldiğinin belirtilmemesi kimi sözcüklerin kökü hakkında belirsizliklere ya da yanlış anlaşılmalara neden olmaktadır. Sözcüklerin ek-kök ayrımları aşağıdaki gibi gösterilmesi hem bu belirsizlikleri ortadan kaldırır hem de okuyana kök ve ek hakkında bilgi verir.

bel+lü “belli, açıkça bilinen” 17a-15 (s. 32) < ET *belgü* “işaret, alamet, nişan”+*lüg*

il+erü “önce” (6a-11) (s. 34) < ET *ilgerü* < **ilkgerü*

ay(i)r-t-k “başka” (18a-13) (s. 35) < ET *adır-*

Fülden fiil yapan ekler (s. 36) kısmında ettirgenlik ekleri içerisinde yer alan *-r-* eki için verilen örnekler arasında *çagır-* sözcüğünün kök-ek ayırımı *çag-ı-r-* biçiminde gösterilmiştir. *Çag-* eyleminin ne olduğu, Türk dilinin tarihi ve çağdaş dillerinde böyle bir kökün olup olmadığı varsa anlamının ne olduğu hangi metinde nerede kullanıldığı belli değildir. Eldeki bilimsel veri ve çalışmalara göre bu sözcüğün ek-kök ayırımı şu biçimde yapılmaktadır:

çagır- < ET *çakır-* < **ça+kır-* < **ça* “yansıma sözcük”¹

Bunun gibi *kırlan-guç*, *kırla-guç*², *kara+gu*, *kara+Nü*, *ovıl-t-*, *ova-t-*, *damz-ı-r-*, *yey-egen*, *genşe-t-*, vb. sözcükler hakkında da kök ve ek hakkında açıklayıcı bilgiler verilmeliydi.

Çekim ekleri kısmındaki durum ve çekim ekleri verilirken ekin ne olduğu belirtilmemiş, örnekler sadece ek ve kökleri ayrılarak gösterilmiştir. Ekin hangi biçimlerde görüldüğünü özetleyen +DA, +DAn, -miş-, -r-, -Ur-, -Ar gibi gösterimlere yer verilmemiştir. Bu bölümde ayrıca örnek sayısının az olduğunu görmekteyiz. Metnin dil özellikleri hakkında daha geniş bilgi sahibi olmak için örnek sayısının fazla olması gerekirdi. Örneğin iyelik ekleri kısmında her ek için sadece bir ya da iki örnek verilmiştir.

Çalışmanın *Dizin* kısmı analitik olarak hazırlanmış. Alınma sözcüklerin hangi dile ait olduğu belirtilmiştir. Bu açıdan kullanışlı ve yararlı bir dizin hazırlanmıştır.

¹ Bu sözcük ve bu yapıdaki diğer sözcükler için bkz. Talat Tekin, “On the Structure of Altaic Echoic Verbs in {-KIrA}”, *Acta Orientalia Hungarica*, 36 (1-3), 1983: 503-513 ve *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, 1995, Ankara, s. 172.

² Sözcük ve ek hakkında bk. Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Thirteenth-Century Turkish*, 1972, s. 657a ve Marcel Erdal, *Old Turkic Word Formation. A Functional Approach to the Lexicon I*, 1991, s. 357.

Yazar, kendisinin belirttiğine göre eseri diğer nüshasıyla karşılaştırarak tekrar yayınlamayı düşünmektedir. Bu yayında çalışmanın diğer bölümleri de gözden geçirilip genişletilerek okuyuculara sunulursa daha yararlı ve bütünlüklü bir çalışma olacağına inanıyorum.

Zühal Ölmez
(İstanbul)